

**ZAMONAVIY HARBIY TAYYORGARLIKDA MOTIVATSIYANING ROLI,
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**

Kattaxujayev Sarvar Kamolxonovich

MXO fakulteti katta o'qituvchisi, mayor

Metinov Dilshodjon Muxamadjonovich

MXO fakulteti katta o'qituvchisi, podpolkovnik

Annotatsiya

Motivatsiya inson hayotida juda katta rol o'ynaydi. Motivatsiya boshqaruvda ham katta ahamiyatga egadir. Shaxs yaxshi lider bo'lishi uchun xodimlarga qaysi vaziyatda qanday motivatsiya berish kerakligini bilishi kerardir. Zamonaviy mehnat motivatsiyasining vazifasi kadrlar salohiyatidan eng samarali foydalaniladigan sharoitlarni yaratishdir. Mazkur zamonaviy harbiy tayyorgarlikda motivatsiyaning roli, psixologik yondashuvlar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar

Motivatsiya, inson hayoti, lider, zamonaviy mehnat motivatsiyasi, kadrlar salohiyati, zamonaviy harbiy tayyorgarlik, psixologik yondashuv.

Bugungi kunda globallashuv jarayonlari, harbiy-siyosiy muvozanatdagi o'zgarishlar hamda xavfsizlik muammolarining murakkablashuvi harbiy tizimni boshqarish, undagi inson omilining samaradorligini ta'minlash masalasini dolzarb muammolardan biriga aylantirmoqda[1].

Ayniqsa, harbiy xizmatchilarning faoliyatga bo'lganichki motivatsiyasi, ijtimoiy-psixologik holati va ma'naviy barqarorligi milliy xavfsizlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi [2]. Shu sababli, zamonaviy harbiy boshqaruv tizimida shaxsning motivatsion holatini chuqur o'rganish, uni shakllantiruvchi omillarni aniqlash va boshqaruv amaliyotida samarali qo'llash ilmiy hamda amaliy jihatdan dolzarb masaladir [3].

Harbiy boshqaruv tizimi - bu faqat buyruq va intizom asosida emas, balki inson omiliga, ya'ni har bir harbiy xizmatchining psixologik tayyorgarligi, motivatsion yo'nalganligi va jamoaviy ruhiga tayanadigan murakkab ijtimoiy tizimdir [4]. Harbiy rahbarlik faoliyatining muvaffaqiyati, avvalo, shaxsning o'z faoliyatiga nisbatan ichki rag'batini, maqsadga yo'naltirilganligini va jamoa bilan o'zaro hamkorlik darajasini belgilaydi [5]. Shu nuqtai nazardan, harbiy rahbarning kommunikativ madaniyati, yetakchilik uslubi, shaxsiy fazilatlar va boshqaruvdagi motivatsion yondashuvi katta ahamiyat kasb etadi [6]. Zamonaviy harbiy psixologiya va boshqaruv nazariyasi shuni ko'rsatadiki, harbiy jamoalarda intizom, mas'uliyat va sadoqatni oshirishning asosiy yo'li-bu ichki motivatsiyani to'g'ri shakllantirishdir [7].

Motivatsiya - murakkab tuzilma, faoliyatni harakatlantiruvchi kuchlar majmuasi bo'lib, u o'zini mayllar, maqsadlar, ideallar ko'rinishida namoyon qiladi va inson faoliyatini bevosita aniqlab, boshqarib turadi. Motivlashtirish – bu ruhiy omil bo'lib, shaxs faolligini manbai, sababi, dalili har xil turli ehtimollardadir. U xodimlarni jonli mehnat faoliyatiga rag'batlantiruvchi kuchli vositadir.

Boshqa. Hech qanday boshqaruv tizimi samarali motivatsiya modeli ishlab chiqilmagan taqdirda samarali ishlamaydi, chunki motivatsiya ma'lum bir shaxsni va umuman jamoani shaxsiy va jamoaviy maqsadlariga erishishga undaydi. Tashqi rag'batlantirish vositalari (mukofot, jazolar, lavozim o'sishi) qisqa muddatli natija berishi mumkin, ammo shaxsning ichki e'tiqodi, kasbiy faxri va ijtimoiy qadriyatlari asosidagi motivatsiya uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlaydi [8]. Shu bois, O'zbekiston Qurolli Kuchlari tizimida olib borilayotgan islohotlarning markazida inson omilini kuchaytirish, harbiy xizmatchilarni ma'naviy-psixologik tayyorlash, ularning ijtimoiy faolligini oshirish masalalari turibdi [9].

Harbiy rahbarlarning boshqaruv faoliyatida zamonaviy motivatsion strategiyalarni qo'llash, jamoada sog'lom psixologik muhitni yaratish va har bir xizmatchining shaxsiy maqsadlarini umumiy harbiy maqsadlar bilan uyg'unlashtirish bugungi kunning eng muhim talablaridan biridir [10].

Mazkur tadqiqotda harbiy boshqaruv tizimida shaxsning faoliyatga bo'lgan motivatsiyasini shakllantiruvchi ijtimoiy-psixologik omillar tahlil qilinadi, motivatsiyani boshqarishning psixologik mexanizmlari, rahbarlik uslublarining samaradorlikka ta'siri va harbiy jamoalarda ijtimoiy munosabatlarning o'рни ilmiy asosda yoritiladi.

Natijada, harbiy rahbarlar uchun motivatsion strategiyalarni ishlab chiqish, boshqaruv samaradorligini oshirish hamda Qurolli Kuchlarda ma'naviy-psixologik tayyorgarlikni takomillashtirishga qaratilgan ilmiy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Bugungi globallashuv sharoitida dunyo miqyosida yuz berayotgan geosiyosiy o'zgarishlar, harbiy-siyosiy ziddiyatlar, kiberxavfsizlik tahdidlari va axborot urushlarining kuchayishi har bir davlatdan nafaqat texnik va texnologik qudratni, balki inson omilining yuksak tayyorgarligini ham talab qilmoqda.

Shunday sharoitda, harbiy tizimda xizmat qilayotgan xizmatchilarning faoliyatga bo'lgan motivatsiyasi, ijtimoiy faolligi va ma'naviy-psixologik barqarorligi milliy xavfsizlik va davlat mudofaa salohiyatining eng muhim kafolatlaridan biri sifatida qaralmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Yangi O'zbekistonning harbiy xizmatchisi - bu nafaqat jasur, balki ma'naviy yetuk, ijtimoiy faol, o'z burchiga sadoqatli inson bo'lishi kerak". Ushbu fikr harbiy sohada inson omiliga, xususan, harbiy xizmatchining motivatsion holatiga bo'lgan e'tiborning nechog'li muhim ekanini ko'rsatadi.

Zamonaviy harbiy boshqaruv tizimi shunchaki buyruq va nazoratga asoslangan mexanizm emas, balki ijtimoiy-psixologik jarayonlar majmui sifatida namoyon bo'lmog'da. Unda shaxsning ichki motivlari, qadriyatlar, maqsadlari, jamoa bilan o'zaro munosabatlari hamda rahbarning kommunikativ madaniyati markaziy o'rinni egallaydi. Shu sababli, harbiy rahbarlar tomonidan xizmatchilarning ichki motivatsiyasini aniqlash, uni qo'llab-quvvatlash va to'g'ri yo'naltirish -hozirgi zamon harbiy boshqaruvining eng muhim vazifasidir.

Ijtimoiy jihatdan olganda, harbiy xizmatchilarning motivatsion tayyorgarligi -bu nafaqat ularning shaxsiy faoliyat samaradorligini, balki butun jamoaning intizomi, mas'uliyati va birligiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan omildir.

Motivatsiya tizimi to'g'ri yo'lga qo'yilmagan muhitda harbiy intizom susayadi, jamoaviy birdamlik zaiflashadi va xizmat samaradorligi pasayadi. Shu boisdan, bu masalani ilmiy asosda o'rganish - jamiyat xavfsizligi, davlat barqarorligi va yoshlarning harbiy xizmatga bo'lgan ijtimoiy munosabatini mustahkamlash nuqtai nazaridan nihoyatda zarurdir. Bundan tashqari, yoshlarning harbiy xizmatga nisbatan munosabati, ma'naviy qadriyatlar va motivatsion yo'nalishi ijtimoiy muhitdagi o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liqdir.

Axborot oqimi va internet tarmoqlari orqali turli mafkuraviy ta'sirlar kuchaygan hozirgi davrda, harbiy xizmatchilarning ruhiy tayyorgarligi va ichki ishonchini mustahkamlash davlatsiyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan.

Shu nuqtai nazardan, motivatsion yondashuvlarni ilmiy asosda ishlab chiqish, ularni harbiy boshqaruv tizimiga joriy etish ijtimoiy zaruratdan tashqari, milliy xavfsizlik kafolati sifatida ham qaraladi.

Demak, mazkur mavzu O'zbekistonning mudofaa tizimida olib borilayotgan islohotlar, harbiy-ma'naviy tarbiya tizimini takomillashtirish va harbiy rahbarlik faoliyatini zamonaviy psixologik tamoyillar asosida rivojlantirish bilan bevosita bog'liq.

Harbiy tizimda boshqaruv samaradorligi bevosita inson omiliga - ya'ni shaxsning kasbiy faolligi, mas'uliyati, ruhiy barqarorligi va motivatsiyasiga bog'liqdir. Hozirgi davrda harbiy xizmatchilarning faolligini oshirish, ularni vatan himoyasiga sadoqat ruhida tarbiyalash hamda xizmat jarayonida ichki va tashqi motivlarini shakllantirish masalasi alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Bu jarayonda ijtimoiy-psixologik omillar - ya'ni rahbar va bo'ysunuvchi o'rtasidagi munosabatlar, jamoaviy muhit, ijtimoiy qadriyatlar tizimi, shaxsning o'zini anglash darajasi va kasbiy o'zini namoyon qilish ehtiyoji - hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Zamonaviy urush va xavfsizlik sharoitlarining murakkablashuvi, gibril va axborot urushlari, texnologik yangilanishlar fonida inson omilining roli yanada kuchaymoqda.

Harbiy boshqaruvda psixologik barqaror, ruhiy jihatdan tayyor, motivatsiyasi yuqori kadrlarni shakllantirish davlat mudofaa tizimi uchun strategik vazifadir

Shuningdek, mustaqil O'zbekiston Respublikasida milliy armiyani isloh qilish, "Vatanparvarlik - eng oliy burch" g'oyasini hayotga tatbiq etish, harbiy xizmatchilarning ijtimoiy-ma'naviy faolligini oshirish yo'lida keng ko'lamli ishlar olib borilmoqda. Bunda harbiy rahbarlarning boshqaruv madaniyati, psixologik yetukligi, jamoada ijobiy psixologik muhityaratish ko'nikmalarihamda motivatsiya mexanizmlarini shakllantirishdagirolini o'rganish dolzarb ilmiy-amaliy masaladir.

Shuningdek, mustaqil O'zbekiston Respublikasida milliy armiyani isloh qilish, "Vatanparvarlik - eng oliy burch" g'oyasini hayotga tatbiq etish, harbiy xizmatchilarning ijtimoiy-ma'naviy faolligini oshirish yo'lida keng ko'lamli ishlar olib borilmoqda.

Zamonaviy psixologiya fanida motivatsiya inson faoliyatini harakatga keltiruvchi ichki kuch sifatida talqin etiladi. Harbiy sharoitda esa motivatsiya shaxsning xizmatdagi samaradorligini, buyruqlarga nisbatan mas'uliyatini va harbiy jamoaning umumiy ruhiy birligini belgilovchi asosiy omilhisoblanadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuqori motivatsiyaga ega bo'lgan harbiy jamoalar stressli vaziyatlarda ham barqaror, tashabbuskor va o'zaro ishonch asosida harakat qilishadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan "Yangi O'zbekiston armiyasi - xalq armiyasi" tamoyili harbiy xizmatchilarning ijtimoiy faolligini, ma'naviy yetukligini va psixologik tayyorgarligini oshirishni talab qiladi [11]. Bu esa harbiy xodimlarning faolligini oshirishning psixologik mexanizmlarini ilmiy asosda ishlab chiqish zaruratini yanada kuchaytiradi. Harbiy sohada motivatsiyani shakllantirish nafaqat kasbiy samaradorlikni, balki milliy xavfsizlikni ham ta'minlovchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Xulosa o'rnida harbiy jamoalarda ijtimoiy identifikatsiya - shaxsning o'zini jamoaning ajralmas qismi sifatida his qilishi - motivatsiyaning barqaror manbai hisoblanadi.

Umuman olganda, harbiy boshqaruvda faollikning motivlarini shakllantirish quyidagi ilmiy asoslangan yo'nalishlarda samarali natija beradi:

Rahbarlik tizimini psixologik asosda takomillashtirish - rahbar va bo'ysunuvchilar o'rtasida ishonchli muloqotni rivojlantirish, ijobiy motivatsiya muhitini yaratish.

Harbiy psixologik tayyorgarlikni kuchaytirish - stressga bardoshlilik, o'zini nazorat qilish, irodaviy fazilatlarni shakllantirish.

Jamoaviy ruh va ijtimoiy birdamlikni mustahkamlash - jamoada bir-biriga tayanish, mas'uliyat va o'zaro yordam tamoyillarini rivojlantirish.

Ma'naviy qadriyatlar asosida motivatsiyani boyitish - vatanparvarlik, fidoyilik va kasbiy sadoqatni shaxsiy motivlar bilan uyg'unlashtirish.

Shunday qilib, harbiy boshqaruvda motivatsiya masalasini ijtimoiy-psixologik nuqtayi nazardan o'rganish nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Zero, ruhiy jihatdan barqaror, motivatsiyasi yuqori, kasbiga sadoqatli harbiy

xizmatchi - bu nafaqat kuchli armiyaning, balki barqaror va xavfsiz davlatning kafolatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YIXATI:

1. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. -Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Abdurahmonov, Q.X. Harbiy psixologiya asoslari. -Toshkent: O'zbekiston Milliy mudofaa universiteti
3. Deci, E.L., & Ryan, R.M. Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness. -New York: Guilford Press, 2017.
4. Fayziyev, B. Harbiy boshqaruv psixologiyasi. -Toshkent: Akademiya, 2020.
5. Yukl, G. Leadership in Organizations. -8th ed. -Pearson Education, 2013.
6. G'anieva, M. Rahbarlik madaniyati va kommunikatsiya psixologiyasi. -Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
7. Maslow, A.H. Motivation and Personality. -3rd ed. -Harper & Row, 1987.
8. Herzberg, F. The Motivation to Work. -New York: Wiley, 1959.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Harbiy-ma'naviy tarbiya tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi PQ-4769-sonli qarori. -2020-yil 18-iyun.
10. Sharipov, O. Harbiy boshqaruv samaradorligi va ijtimoiy psixologiya omillari. -Toshkent: Mudofaa ishlari vazirligi ilmiy markazi, 2022.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev. (2023). "Harbiy sohada islohotlarni chuqurlashtirish to'g'risida"gi farmon.